

M. EMİN SOYSAL'IN HAYATI VE KÖY ENSTİTÜLERİ TARİHİNDEKİ YERİ

Selçuk UYGUN*

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türk eğitim tarihinde öğretmen eğitiminin çeşitlendiği bir dönemde önemli görevlerde bulunan M. Emin Soysal'ın köy enstitüleri tarihindeki etkisini tartışmaktır. Soysal, köy enstitülerinin ilk kurucu müdürlerindedir ve Enstitülerin değişime uğradığı dönemde Milletvekilidir. Bundan dolayı onun, köy enstitüleri tarihindeki yeri araştırmaya değerdir. Bu araştırmada yazılı kaynaklara dayalı veriler, tarihsel yöntemle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularında Soysal'ın, köy enstitüleri tarihinin açıklanmasında önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Soysal'ın köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmalarda farklı bir söylem içinde olduğu anlaşılmaktadır. Ona göre enstitüler, köye uygun nitelikli öğretmen yetiştirmeyi amaçlamıştır. Ancak kısa sürede sayıları ve öğrenci kontenjanları artırılan enstitülerde, nitelikli köy öğretmeni yetiştirme düşüncesinden uzaklaşmıştır. Onun köy enstitülerinin kuruluşundaki etkisi, Kızılçullu Köy Enstitüsü ile sınırlı kalmıştır. Enstitüler üzerinde 1946 sonrası yapılan düzenlemelerde ise göreceli de olsa politik bir etkisi söz konusudur.

Anahtar Sözcükler: M. Emin Soysal, öğretmen eğitimi, eğitim tarihi, köy enstitüleri

Giriş

Mehmet Emin Soysal, Türkiye'de öğretmen eğitiminin çeşitlendiği bir dönemde öğretmen yetiştirme uygulamaları ve politik karar süreçlerinde üstlendiği görevler nedeniyle Türk eğitim tarihinde önemli bir yer tutar. Onun, özellikle köy enstitülerinin kuruluş ve değişime uğradığı dönemlerdeki etkisi önemlidir.

Soysal'ın Türk eğitim tarihinde önemli yer tutmasının başlıca nedenleri iki başlık altında toplanabilir:

Köy enstitülerinin kuruluşunda oynadığı rol, eğitim anlayışı ve uygulamaları

Köy enstitüleri tartışmalarındaki yeri ve köy enstitülerinin değişim geçirdiği dönemlerdeki politik etkisi.

Bu makalede Soysal'ın hayatı, kişiliği, köy enstitüleri odaklı öğretmen yetiştirme politika ve uygulamalarındaki çabaları, görüşleri ve etkileri tartışılmıştır.

Araştırmada yazılı kaynaklara dayalı veriler, tarihsel yöntemle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Yazılı kaynakların toplanmasında, Soysal'ın evindeki kütüphanesinden de yararlanılmış ve böylece birinci el kaynaklara ulaşılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

◆ Selçuk Uygun

“M. Emin Soysal’ın hayatı ve köy enstitüleri tarihindeki yeri” adlı bu araştırma, köy enstitüleri üzerinden yürütülen tartışmalara yeni bir boyut kazandıracığı için önemlidir. Çünkü O’nun köy enstitüleri hakkındaki değerlendirmeleri, enstitüler konusunda temel eser veren bir çok enstitülü yazar ve araştırmacıdan farklıdır. Bu araştırmada, köy enstitüleri konusunda Soysal’ı diğerlerinden ayıran balıca fikir ve uygulamalara ilişkin tartışmalara da yer verilmeye çalışılmıştır. Bu tartışmalara, Onun köy enstitülerindeki yeri ve etkisini daha anlaşılır kılacağı düşüncesiyle yer verilmiştir.

1. Hayatı ve Eserleri

Mehmet Emin Soysal¹, 1906 yılında Elbistan’da (Kahraman Maraş) doğdu. Babası Cuma Soysal, bir çiftçiydi. İlkokulu Elbistan’da bitirdi. Parlak zekâsını keşfeden ittihatçı bir subayın teşvikiyle “Sivas Öğretmen Okulu”na girdi ve burayı 1926’da bitirdi. 1926-1928 yıllarında ilkokul öğretmenliği yaptı.

1928 yılında Gazi Terbiye Enstitüsüne girdi. 1931’de yüksek öğrenimini burada tamamlayan Soysal, 01.08.1931 ve 30.09.1937 tarihleri arasında sırasıyla Konya ve Ankara’da İlköğretim Müfettişliği görevlerinde bulundu. İlköğretim Müfettişliği görevinde iken 1936-1937 yıllarında Çiftelere bağlı Eğitim Kursunu yönetti ve Ankara köylerinde bu denemeyi başarıyla tamamladı (Uyar, 2000).

Köye uygun geçici öğretmen yetiştirmeye dönük Eğitim Kursu yöneticiliğinden sonra, 30.09.1937 tarihinde köy enstitülerinin ilk deneme uygulamalarından biri olan Kızılçullu Köy Öğretmen Okulunun ve aynı yerde açılan Eğitim Kursunun kuruluşu için Müdür olarak görevlendirildi. 30.11.1942 tarihine kadar, daha sonraki yıllarda kurulan köy enstitülerine de örnek olacak bu okulun kurumsallaşmasında önemli çabalar gösterdi. Bakanlık merkez teşkilatı ile görüş ayrılığına düştüğünden dolayı kendisi hakkında Bakanlık tarafından tahkikat başlatıldı ve Bakanlık müfettişlerinin yaptığı soruşturma neticesinde 1942’de Müdürlük görevinden alındı (Soysal, 1947).

30.11.1942’den 21.07.1946 tarihine kadar Bursa Kız Öğretmen Okulu’nda “Tedris Usûlü” öğretmenliği yaptı ve bu sırada köy enstitüleri üzerine bazı yayın çalışmalarında bulundu. 1946’da Bağımsız Milletvekili adayı olarak Kahraman Maraş’tan Milletvekili seçilerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girdi. Bağımsız Milletvekili iken 1949’da Cumhuriyet Halk Partisi’ne girdi. 1950-1957 yılları arasında “kendi partilerine girmediği için kızan zamanın iktidarının (Demokrat Parti) başı herhangi bir göreve müsaade ve muvafakat etmediğinden” (Sicil dosyasından kendi ifadesi) açığtan maaş alarak ve yazarlık yaparak (Ulus Gazetesi’nde yazılar yazmıştır) geçimini sağladı (Soysal, 1967). 27.10.1957 tarihinde tekrar Kahraman Maraş’tan Milletvekili seçildi. Bu görevini 27 Mayıs 1960 İhtilâline kadar yürüttü.

29.09.1960 - 31.10.1961 tarihleri arasında Türk Eğitim Derneği Ankara Koleji’nde Felsefe öğretmenliği yaptı.

06.01.1961’de, İhtilâlden sonra Kurucu Meclis Üyeliğine seçildi ve bu görevini 25.10.1961 tarihine kadar sürdürdü. Ocak 1962’de Dışişleri Bakanlığı tarafından

1 Onun hayatı ile ilgili temel veriler, bizzat kendisinin daktilo ettiği “Emin Soysal’ın Sicil Durumu” adlı belgeye dayanmaktadır. Bu belge oğlu Yalçın Soysal’dan temin edilmiştir.

Kıbrıs'a Kültür Ataşesi olarak atandı. 26.02.1962'den 01.08.1965'e kadar Lefkoşa Büyükelçiliği'nde, üç buçuk yıl Kültür Ataşesi olarak görev yaptı. 1965'den 1967'ye kadar Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesinde İdari Memur olarak çalıştı. 1967-1970 yıllarında da Yunanistan'da Kültür Ataşeliği görevlerinde bulundu.

11 Mayıs 1970'te Gümölcine'de kalp krizinden vefat etti. Yalçın ve Ülkü adında iki çocuk babasıdır. İlk eğitim bilimci ve köye öğretmen yetiştirme düşüncesinin önemli fikir adamlarından biri olarak bilinen Dr. Halil Fikret Kanad'ın dostu ve yeğeninidir.

Soysal'ın meslekî yaşamında üstlendiği görevler, onun Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. O, Eğitim Kurullarının ve Köy Enstitülerinin ilk kurucularındandır (Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940'ta 3803 sayılı kanunla kurulmuştur) ve enstitülerin köklü değişim geçirdiği yıllarda (1946-1950) parlamenterdir.

Onun önemli eserleri şunlardır: İş Ünitesi Meslekî Metot Kitabı (1935), Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi I (1940), Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızılçullu Köy Enstitüsü (1943) Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi II (1943), İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri (1945), İbiş, Emmioğlu (1951).

Onun eserlerinde köy enstitüleriyle özdeşleşen dönemin Eğitim Bakanı H. Âli Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç'a ve onların şahsında köy enstitülerine eleştirel bir yaklaşım söz konusudur. Soysal bu tutumunu şöyle izah etmektedir (1945: 9): *"Hakikatleri okuyanlar, mevzuun esasına muarız olduğumuzu sanmamalıdır. Bu işin ve fikrin uğruna yıllarca ömrünü, duygu ve düşüncesini hatta şeref ve varlığını vermiş bir fert olarak böyle düşünmemize inkân yoktur. Bilakis, bu temiz ve faydalı fikri ve esasını öldürürcesine çürüten bugünkü sakat işleyiş ve durumu ele alarak onun korunmasını sağlamak emelindeyiz."* Köy enstitülü yöneticilere ve enstitülerdeki bazı uygulamalara karşı yaptığı eleştiriler karşısında Soysal, enstitüler üzerine eser veren birçok yazar tarafından (Örn bkz: Kirby, 1962; Türkoğlu, 2000; Tonguç, 2001) enstitüleri yıpratılan ve bu kurumların değiştirilmesinde ve kapatılmasında etkili olan kişi olarak eleştirilmiştir.

2. Kişiliği

Soysal, bir aksiyon adamıdır. Bu kişiliği ile Gazi Terbiye Enstitüsü öğrenciliği sırasında Tonguç ve Kanad'ın gözüne girmiş ve bu yüzden köy öğretmeni yetiştirme denemelerinde kendisine genç yaşta aktif görevler verilmiştir. Köylü olması nedeniyle köylülerin okutulması davasına yürekten inanmıştır. Yalman (1937: 142) O'nu, *"çiftçi ailesinden yetişmiş, toprak adamına ruhça yakın idealist bir terbiyecisi"* olarak tanımlamıştır. Köye öğretmen yetiştirme tartışmalarının gündemde olduğu 1937 yılında Kanad'ın, kendisine, bu iş için İzmir Kızılçullu'da Amerikalılardan bir bina satın aldığını söylediğini ileri sürerek şöyle der (Soysal, 1942:32): *"Bu sıralarda Halil Fikret (Kanad), sık sık evime gelip gidiyor. Maksudı yeni müessese için beni kandırmak. 'Fikir ve proje kolay, iş onun tatbikatında; realize edilmişinde ve tahakkukunda...' (diyordu)"*

Onun aktif ve çalışkan kişiliğine ilişkin bir çok eserde (Örn. bkz: Kirby, 1962; Türkoğlu, 2000; Tonguç, 2001) olumlu değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak bu değerlendirmelerde onun aktifliği, çalışkanlığı ve pratikliği genel kabul görmekle birlikte en hafif ifadeyle "benmerkezci" ve başarıları karşısında takdir edilmeyi bekleyen

◆ Selçuk Uygun

olumsuz bir kişiliğe sahip olduğu da vurgulanmıştır. Tonguç'un (2001:286), Soysal'ın kişiliğine ilişkin değerlendirmesi şöyledir: *"Soysal'ın atılğan ve çalışkan olduğu doğrudu. Ama bunların yanında öyle bazı kişilik özellikleri vardı ki, bunlar on yıl sonra köy enstitülerinin baş yıkıcılarından biri olmaya kadar götürecekti. (...) Soysal, 'Mahmudiye'deki Eğitim Kursunda yöneticilik görevinin sona ermesinden önce deneylerde daha fazla çalışmasının doğru olmayacağını belirten kişilik özellikleri göstermeye başlamıştı.' Bunların başında onun benlik kaygısından ve kişisel değerlendirilme beklentisinden kendisini kurtaramaması geliyordu."* Köy Enstitüleriyle özdeşleşen Yücel ve Baba Tonguç'un Soysal hakkındaki değerlendirmeleri de bu yöndedir. Tonguç'un Soysal'a yazdığı bir mektupta (08.11.1938) şu değerlendirmeler dikkat çekicidir (Tonguç, 1999: 24): *"Şahıslar hakkında pek merhametsizce ve o insanların buldukları şartları, yaratılıştan getirdikleri şeyleri gözetmeksizin, tamamen hissi hareket ederek bir hücum etmen var ki, senin gibi, insanları idare etmek, yetiştirmek ve onlara iyi kıymetler aşılamak vazifesini üzerine alan bir kimseye bunu hiç yakıştıramam."* Bu tür değerlendirmelerde öznellik her zaman söz konusu olabilir. Soysal'ın kişiliğine yönelik olumsuz değerlendirmelerde bulunanlardan biri de Enstitüler hakkında ilk araştırma yapan Fay Kirby'dir (Örn bkz: Kirby, 1962: 193-196). Kirby'nin Soysal'ın kişiliğine yönelik değerlendirmeleri, daha sonraki yıllarda enstitüler hakkında araştırma yapanlar üzerinde etkili olmuş ve bu yüzden Soysal'ın köy enstitüleri konusunda verdiği eserler ve sarfettiği düşünceler hakkıyla irdelenmemiş olabilir.

Soysal hakkında yapılan olumsuz değerlendirmelerde, onun eski bir köy enstitüsü müdürü olarak enstitülere ve yöneticilere yaptığı eleştirilerin olumsuz yansımaları olabilir. Soysal kendisine yöneltilen olumsuz eleştirileri, kitap ve makalelerinde cevaplama yoluna gitmiştir. 1 Kasım 1947 tarihli Tasvir Gazetesinde yayınlanan "H. Âli Yücel'e Açık Mektup" adlı makalesinde *"ben merkezci"* ve *"takdir bekleyen"* kişiliğine yönelik suçlamalara Soysal şöyle cevap vermiştir: *"Niçin hakkımda tahkikat ve teftiş yaptırdığınızdan dolayı şahadetimin aleyhinizde olacağını düşünüyorsunuz da saat verdiğinizden dolayı (Yücel'in kendisine İzmir'de iken başarısından dolayı hediye ettiği saatten söz ediyor) lehinizde olacağını düşünüyorsunuz? Bir kere daha söyleyeyim: Her ikisi de benim doğru söylememe mani değildir."*

Soysal'ın eserleri, Yücel ve Tonguç'la yaptığı mektuplaşmalar incelendiğinde onun bağımsız, açık sözlü ve özgüveni yüksek bir kişiliğe sahip olduğu söylenebilir. Belki de bu özelliklerinden dolayı diğer Enstitülü yönetici ve yazarlar tarafından eleştiriye maruz kalmış olabilir. Çünkü o eleştirilerini yalnız köy enstitüsü müdürlüğünden ayrıldıktan sonra yapmamış; daha önceki yıllarda da enstitülerdeki bazı uygulamaları eleştirmiş, hatta özeleştiri de bulunabilmiş bir kişidir. Bu yüzden Soysal, Kızılcıllu'da göreve başladıktan sonra Bakanlık ve merkezdeki yöneticilerle zaman zaman itilafa düşmüştür. Bunun en önemli nedeni, onun enstitülerdeki uygulamalarla ilgili kişisel olarak aldığı kararlar, merkeze ilettiği öneriler ve merkezin zaman zaman emrivakilerine karşı yönelttiği eleştirilerdir. Örneğin O, 1940'ta Bakan Yücel'in *"Kızılcıllu Köy Enstitüsü'ne yeni 350 öğrenci toplama ve bunları iki buçuk ay sonra sınıf geçirme"* emrine enstitüsündeki eğitimin niteliğini düşüreceği kaygısıyla karşı çıkmıştır (Soysal, 1947). İlköğretim Genel Müdürü Tonguç'a yazdığı mektuplarda onun açık sözlü ve eleştirel yaklaşımı açıkça fark edilir. 1940'ta Tonguç'a gönderdiği bir mektupta şunları yazmıştır (Tonguç, 2001): *"Kızarım, atarım tutarım, sizi eleştiririm, ama yine sizinle birlikteyim..."* Köy enstitülerinin daha iyi anlaşılabilmesi için Soysal gibi bağımsız ve eleştirel bir kimliğe sahip insanın varlığı önemlidir.

3. Köy Enstitülerinin Kuruluşunda Oynadığı Rol, Eğitim Anlayışı ve Uygulamaları

Soysal'ın köy enstitüleri tarihindeki rolü, eğitim kursları ile başlamıştır. 1930'ların ikinci yarısında köylerin öğretmen sorununa köklü bir çözüm arayışına gidilmiştir. Çünkü yaklaşık 40 bin köyün 35 bininde okul ve öğretmen yoktur. O yıllarda şartların zorlamasıyla bulunan geçici çözümlerden biri eğitimcilerdir (Uygun, 2002). 1935 yılında az nüfuslu köylerde açılacak 3 sınıflı okullara geçici de olsa eğitimci yetiştirmek için askerliklerini çavuş olarak yapmış olanlardan yararlanma düşüncesi ortaya atılmış ve bir komisyon kurulmuştur. Yedi kişilik bu komisyonda Emin Soysal da vardı. Köye uygun yeni tip öğretmen yetiştirme düşüncesi bu komisyonda tartışılıp kabul edilmiştir.

Soysal'ın da bulunduğu köy eğitimi komisyonunda eğitimci köy okullarının program esasları belirlenmiş ve üç yıllık köy ilkokullarında okutulacak ve gezici baş-öğretmenlerin eline verilecek kitaplar yazılmıştır. Tüm bu işlerde Soysal, aktif görevler üstlenmiş ve işlerin organizasyonunu sağlamıştır. O, Türkçe ve okuma-yazma metinleri üzerinde çalışmış ve kitap yazımına bizzat katılmıştır (Uyar, 2000; Yalman, 1937; Soysal, 1942).

Eğitimci köy okullarının programlarını yapan, eğitimci kılavuzlarını, yönetmeliğini ve Köy Eğitimcileri Kanunu taslağını hazırlayan komisyon, işi bitince dağılmıştır. Her üye kendi asli görevine dönmüş fakat İlköğretim Müfettişi olan Soysal, Eskişehir Çifteler Eğitimci Deneme Kursu'nun yöneticiliğine getirilmiştir. Soysal, eğitimci kursunun eğitim şefi olarak "öğretim metotları" dersine kendisi girmiş ve "öğretmenlik bilgisi" uygulama derslerini Ankara köylerinde organize ederek bu denemenin başarıyla sonuçlanmasını sağlamıştır (Uyar, 2000).

Köy öğretmeni (eğitmeni) yetiştirme konusundaki bu deneyim, Soysal'ın otoritesini ve saygınlığını artırmıştır. Bu sırada yeni tipteki öğretmeni yetiştirecek köy öğretmeni okulları fikri olgunlaşmış ve açılması düşünülen ilk kurumlardan birisine Soysal atanmıştır. Onun, köy enstitülerinin doğuşuyla ilgili tespitleri şöyledir: "Eğitimci işlerine başladığımız günden beri İlköğretim Genel Müdürlüğü yapan Hakkı Tonguç da eğitimci işinden sonra köy öğretmeni okulları (köy enstitüleri) işini düşünüyor ve benimsemiş bulunuyordu. Kendisiyle gece gündüz sık sık buluşuyoruz. Köylerde yatıyor, sabahlara kadar sızma tutmuş gibi köy işleri üzerine düşünüp konuşuyoruz." Enstitülerin kuruluşunda eğitimci yetiştirme deneyiminin belirleyici bir etkisi vardır. Bunu Tonguç (1998: 528) şöyle ifade etmiştir: "Köy enstitüleri teşkilatı, eğitimci teşkilatının üzerine kurulabilmiştir." İzmir Kızılçullu'daki Amerikan Koleji'nin satın alınmasıyla yeni tipteki köy öğretmeni yetiştirecek iki deneme okulundan biri olacak Kızılçullu'daki öğretmeni okulunun müdürlüğüne Tonguç, Soysal'a teklif eder (Diğer deneme okulu Eskişehir Çiftelerdedir ve Müdürü Rauf İnan'dır). Soysal, önce tereddüt eder, ama "okulun programının ve organizasyonunun yapılmasında tam yetki alarak" Tonguç'un teklifini kabul eder. Soysal (1942: 33) tereddütünün gerekçesini Tonguç'a şöyle ifade etmiştir: "Bu iş öteki gibi değildir. Uzun zaman ister. İlmî ve zor bir iştir. Müfredatı yok. Talimatı yok. Ona göre yetişmiş elemanları yok. Beni gönderirseniz, yarın vekil değişir. Sen değişirsin. Sizden sonrakiler klasik usullerle, köhne kanunlara göre hareket ederler. Ben de yanarım..."

◆ Selçuk Uygun

Soysal'ın İzmir Kızılçullu Eğitim Kursu ve Köy Enstitüsü Müdürlüğü 1942'ye kadar sürmüştür. Ancak onun, İzmir'deki bu göreve getirilişinden hemen sonra Bakan Yücel ve okulun bağlı olduğu İlköğretim Genel Müdürü Tonguç'la arası açılmaya başlamıştır. Onun Bakanlıktaki yöneticilerle arasının açılmasının en önemli nedenlerinden biri eleştirel kişiliğidir. 1942'de hakkında açılan bir soruşturma ile görevinden alınmıştır. Soruşturma, mahkemeye intikal etmiş ve mahkeme, 22.11.1944 tarih ve 39/1944 sayılı kararı ile bir suç unsuruna rastlanmadığı gerekçesi ile sonuçlanmıştır (Soysal, 1947: 4).

Soysal, köy enstitüleri fikrinin gelişim ve uygulama aşamalarında önemli rol üstlenmiştir. Ancak onun, belki de açık sözlü ve eleştirel kişiliğinin de etkisiyle, merkezî yöneticilerle arası açılmış ve 17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüleri Kanunu çıktıktan sonra Köy Enstitüleri Sistemi hakkındaki fikir ve uygulamaları engellenmiştir.

Soysal'ın eğitim anlayışını, eğitimci yetiştirme deneyimi ve köy enstitüsü müdürlüğü sırasındaki uygulamalarında ve onun enstitüler hakkında çok az eserlerin verildiği dönemlerde yayınladığı kitaplarda görebiliriz.

Soysal'ın köy öğretmeni yetiştirme fikir ve uygulamaları Kanad'ın etkisinde gelişmiştir (Kanad için bkz: Uygun, 2002). O, bunu şöyle ifade eder (Soysal, 1942: 32): *“Köy enstitülerinin fikir, plan ve projesinin senelerce Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Şubesi şefliği yaparak memleketi bir çok kıymetli elemanlar yetiştiren, değerli ve beynelmil ayarda eserler yazan bir Türk terbiyecisine ait olması övünülecek bir hadisedir.”* O, *“Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızılçullu Köy Enstitüsü”* adlı kitabında Kanad'ın 24 Mart 1935'te Kurun Gazetesi'nde yazdığı *“Yarının Muallimleri Nasıl Yetiştirilmeli”* başlıklı köy öğretmeni yetiştirmeye dönük makalesine yer vermiştir. O, aynı kitabında 1937'de köy öğretmeni okulunun bir Kızılçullu'da bir de Eskişehir'de açılmasına ilişkin verilen emrin genel hatlarını sıraladıktan sonra, şu değerlendirmeyi yapmıştır (Soysal, 1942: 35):

“Bu emir, ruh ve hedef bakımından Fikret Kanad'ın projesine göre idi. Fakat tecrübe olarak açılan bu müessesenin işlemesi yönünden zamanın bazı klasik durumunu da gözetmişti. Bu emirden başka elimize verilmiş talimat, müfredat ve direktif yoktu. İş başına gelirken Fikret Kanad'la bir gün gece saat 3'e kadar işin fikriyatı üzerine konuştuk.” Daha sonraki yıllarda Kanad'ın yeğeni ile evlenen Soysal'ın Kanad'la sık sık görüştüğü ve köy öğretmeni yetiştirme konusunda görüş alışverişinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kirby (1962:136-196), köy şartlarına göre ve köyün ihtiyaçlarına cevap verecek yeni tipteki Kızılçullu ve Çifteler'de açılan bu okulların, köy öğretmeni yetiştirme konusunda deneme okulları olduğunu belirtmekle birlikte, köy enstitülerinin esasını Soysal'ın başında bulunduğu Kızılçullu'nun değil Çifteler olduğunu iddia etmiştir. Kirby, Soysal'ın başında bulunduğu Kızılçullu denemesinin daha başarılı gösterildiğini kabul etse de Soysal'ı ve onun eğitim anlayış ve uygulamalarını eleştirmekten geri durmamış ve Kızılçullu'daki başarıyı başka etkenlere bağlamış ve bu başarının Soysal'ın girişimleri ile abartıldığını ileri sürmüştür. Kuşkusuz bu konu tartışmalıdır. 17 Nisan 1940'ta çıkan 3803 sayılı kanunla bu kurumlar *“Köy Enstitüsü”* adını almıştır. Kirby'nin (1962: 147) köy enstitüsü modeli tartışmalarındaki bir değerlendirmesi de şöyledir: *“17 Nisan 1940 tarihinden itibaren Kızılçullu, ismi olarak bir Köy Enstitüsü idi, fakat gerçekte Temmuz 1942'de Emin Soysal'ın görevinin sona ermesine kadar, daima “köy öğretmeni okulu” karakterini muhafaza etmiştir. Bu itibarla, Kanad ve Soysal “Köy Enstitüsü”*

dedikleri zaman yalnız Soysal'ın Kızılçullu'sunu kabul ederler. (Biz) Köy Enstitüsü dediğimiz zaman buna Kızılçullu dahil değildir." Enstitülerin kurucusu Tonguç'un da (1998: 599-656 - ilk baskısı 1939), Köy Enstitüsü olarak Kızılçullu'dan değil de Çifteler Köy Enstitüsü'nden bahsetmesi düşündürücüdür. Burada bu tartışmalara girilmeyecektir. Ancak kısaca şunu ifade etmekte yarar vardır: Soysal, Köy Enstitüleri Kanunu çıktık-tan sonra adı Kızılçullu Köy Enstitüsü olan kurumun başında 1942'ye kadar Müdürlük görevinde bulunmuş ve 1942'de buradan mezun olan öğrenciler Köy Enstitüsü diplomasını almıştır.

Soysal (1942: 41), her ne kadar tartışmalı bir iddia da olsa (bkz: Kirby 1962; Türkoğlu 2000; Tonguç 2001), bu kurumlara "köy enstitüsü" adının ilk defa kendisi tarafından verildiğini ileri sürmüştür. 1937'de Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde stajyer olarak göreve başlayıp daha sonraki yıllarda diğer köy enstitülerinde yöneticilik yapan Gedikoğlu, 1971'de yazmış olduğu kitabında böyle bir ayırım gözetmemiştir. Hatta o Kirby'nin Soysal'a yönelik eleştirel yaklaşımını şu sözleriyle eleştirmiştir (Gedikoğlu, 1971: 354): "*Köy Enstitülerini doğurabilmenin sancılarını çekenleri, alın teri dökkenleri hiçe saymanın pervasızlığına düşmenin yeri yoktur. Olayları kişisel sataşmalar, kap-risler, kin ve garezler açısından değil, tarafsız ve nesnel bir görüşle olduğu gibi değerlendirmeye çalışmalıyız.*"

Soysal, Türkiye'de köy eğitimi üzerine kafa yoran ve klasik okul anlayışının dışında yeni bir okul modeli kurma şansı yakalamış ender bir eğitim bilimcidir. O, genelde eğitim özelde köy eğitimi ve köy öğretmeni yetiştirme konusundaki fikir ve uygulamalarını "Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi" adlı kitaplarında somut bir şekilde ortaya koymuştur. Soysal'ın Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi, bir tecrübe okulu olarak süreç içerisinde geliştirilmiştir. Köy Enstitüleri Sistemi içinde Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün ayrı bir yeri vardır. Çünkü Soysal, bu enstitüde diğerlerinden farklı olarak sınırlı da olsa düşüncelerini hayata geçirme fırsatı bulmuştur. O, teorisyen bir eğitimi olmamakla birlikte özgün okul modeli geliştirebilen etkili bir gözlemci ve uygulamacıdır. Ancak onun düşünceleri, 1940- 1946 yılları arasında kabul görmemiştir. Enstitü müdürlüğü 1942'ye kadar devam etse de düşüncelerinin hayata geçirilmesi kısmen sınırlı kalmış ve diğer enstitülerdeki etkisi engellenmiştir.

Soysal, kendisinin eğitim anlayışını "kültür" kavramıyla açıklamıştır. Onun bu konudaki görüşleri şöyledir (Soysal, 1943: 198): "*Bizde epeyce bir zamandan beri "kültür" tabirinden sadece edebiyat, felsefe, tarih, coğrafya, fen ilâ... gibi olanları kitaptan, kulaktan kazanılan bilgi manasında kullanılmakta ve mekteplerimizde de sadece nazarî alanda malumat verilerek gençlerin kültür sahibi olacağı kanaati takip edilmektedir. Bu yönde o derece ileri gitmişizdir ki, mesela bir okuyucu Göte'nin Şarlote'yi nerede öptüğünü bilirse derin kültür sahibi, bilgili adam deniyor da, öbür tarafta birisi çok güzel hayvan yetiştirse veya üzüm ıslah etse, ilâ... bunun bilgi ve görüşüne kültür, kendisine de kültürlü demiyoruz. Bu, bize mektepçiliğimizde ve dolayısıyla hayatımızda çok pahalıya mal olmuştur. 1937'den itibaren Kızılçullu Enstitüsü Müfredatını yaparken mümkün mertebe kültür kelimesinin bu dar anlayışından kurtulmaya çalıştık.*" O hayata dönük, işe yarar bir eğitim anlayışını savunmuştur. O, köy enstitüsünü klasik öğretmen okullarından farklı düşünmüş, köy çocuklarını bilhassa ileride yalnız öğretmen değil, köyler için elverişli çeşitli iş ve meslek adamları yetiştireceği için okulun bünyesinde özellikle ziraat, sanat ve köylüsel hayat ve hürriyet bakımından tamamen farklı bir "iş okulu" olarak görmüş ve çalışmıştır.

◆ Selçuk Uygun

Soysal'a (1942: 45) göre, "köy enstitüsü, ne sadece bir sanat ve teknik okulu, ne de zirai üretim amacıyla açılan ziraat müessesesi ve ne de bugünkü hayat dinamizmi karşısında ölmüş, nazari malumat veren ezberci muallim mektebi değildir. Karakterli, becerikli, kültürlü, iradeli ve mütefekkir; köyün ihtiyacına elverişli öğretmen yetiştirecek müessesesidir."

Köy enstitüleri "iş eğitimi" ilkesini esas almış kurumlardır. Ancak bu okullardaki iş eğitimi uygulamaları tartışmalı bir konudur (Uygun, 2007). Soysal'ın iş eğitimi anlayışında üretim, amaç değildir. Üretim, işin bir tür verimliliğe dönüşen sonucudur. Amaç, eğitimidir. Onun, Kızılçullu Köy Enstitüsü'ndeki iş eğitimi uygulamalarına ilişkin bazı değerlendirmeleri maddeler halinde şöyle sıralanabilir (Soysal, 1940; Soysal, 1943):

- Yapararak öğrenme, iş, faaliyet diye pedagoji kitaplarında ileri prensipler olarak görülen yöntemlere yer verilmiştir.
- Çocukların iş içinde istidat, beden ve ruh gelişimlerini üretime feda etme yoluna ve böylece basit ruhlu, düşüncesiz, yaptığı işte şuur sahibi olmayan adamlar halinde yetişmelerine katiyen meydan verilmemeye çalışılmıştır.
- İşlerde irade kadar bilgiye, zihne, estetik ve sosyal duyguya, ilgiye de yer ve önem verilmiştir.
- Çocukların kültür, sanat ve meslekî yönden bütün olarak gelişimlerine özen gösterilmiştir. Onların diğer alanlarda yetişmelerini ihmal edip, temrinlerini, teknik esasları da bırakıp bütün binaları tamir ve inşa için tutulan usta ve amelelerle bir hamlede bitirmeye çalışılmamıştır. Her sınıf, inşaatta kendi sanat müfredatını iletirmek ve tamamlamak üzere çalıştırılmıştır. Asıl gaye, öğrencinin planlı, esaslı ve evsafı bir surette yetiştirilmesidir.
- "İş eğitimi" ilkesine göre yapılan eğitimde üretim de doğaldır. Yapılan binalar, açılan kanallar, dikilen elbiseler hep işin ürünleridir. Ancak bunlarda çocukların körpe vücut ve ruhları, yaş ve seviyeleri, diğer derslerle olan münasebet ve ilgili güçleri gözetilmelidir. Üretimde Kızılçullu'da makul, doğru yol tutulmuştur.

Soysal'ın en çok üzerinde durduğu konulardan biri köy enstitülerindeki "iş eğitimi" uygulamalarıdır. Kızılçullu Köy Enstitüsü'nde iş eğitimi uygulamaları diğer enstitülere de örnek olacak şekilde gerçekleştirilmiştir (Soysal,1942: 63): "Bütün bu işler kendilerine ayrılan zaman ve ders saatlerinde muntazaman diğer ders ve işleri sekteye uğratıp ihmal ettirmeden, öğrencilerin ruh ve bedenlerindeki ahenkli inkişafı gözeterek yapıldı... İş prensibindeki bu noktayı kavrayamayanlar ya nesli sadece kötü bir amele ruhlu kafasız puroleter halde yetiştirmeyi kendilerine gaye edinenlerdir; yahutta bilgisizlik, sathilik yüzünden bu hataya düşenlerdir. Halbuki bu çocuklar her şeyden evvel öğretmen olacaklar; öğretmen ise yine her şeyin üstünde bilgi, görüş ve düşünüş sahibi olan adam demektir."

Soysal, tüm köy enstitülerini ortak bir okul modeli olarak görmüş ve eğitimlik uygulamasını başarıyla tamamlayıp yeni bir denemenin başına geçtiğini düşünerek Kızılçullu Köy Enstitüsünü bir hayat okulu olarak tasarlamaya çalışmış ve bu kurumun 17 Nisan 1940'ta 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu çıktıktan sonra açılan diğer enstitülere de model olmasını istemiştir. Ancak bu süreçte bazı gelişmelerin köy enstitüsü sisteminin oluşturulmasında eleştirilerde bulunduğundan aleyhine döndüğü için, sistem içerisinde "Kızılçullu'da bir çibanbaşı" olarak görülmüş (Uyar, 2000: 228); görüş ve önerileri merkezi yöneticiler tarafından dikkate alınmamıştır.

Soysal'ın eğitimlik uygulaması ve köy enstitülerine yönelik bazı eleştirileri ve değerlendirmeleri maddeler halinde şöyle sıralanabilir (Soysal, 1945):

- İlk eğitim kursuna önem verilmişti. Maalesef, her işte olduğu gibi bu iş de, başlanıldığı gibi devam ettirilmemiştir. Köy enstitülerine bağlanan bu kurslar, daha ziyade Enstitülerin inşaat işlerine yarayan birer angarya müessesesi halini almıştır.
- Köy enstitüleri son derece acele ile ve yalnız kemiyet ele alınarak ve düşünülerek kurulmuştur.
- Enstitülere 1940'tan sonra haddinden fazla öğrenci alma düşüncesiyle, öğrenci seçim işinde gözetilen esaslara uyulmamıştır.
- Birden bire her birinde 800- 1200 öğrenci toplanan köy enstitüsü açınca bunlara idare amirleri ve yüzlerce öğretmen bulabilme gücünü baş göstermiştir. Bu yüzden köy enstitülerine % 90'dan fazla ilköğretmen okulu mezunları, öğretmen olarak tayin edilmiştir.
- Bir çok enstitü, kendi işe masraflarını karşılama kaygısıyla ekme, biçme sevdasına düşmüş ve öğrencilerin öğretmen olma amacına göre yetişmelerini ihmal etmiştir.
- Bazı enstitülerde üretim, çocukların eskittikleri ayakkabıları bile karşılayamamıştır. Böylece, enstitülerde üretim meselesini ilgililer tamamen yanlış ve hatalı istikamette tutmuşlardır. Halbuki, bu müesseseler kurulurken gaye: gençleri üretim içinde fennî bilgi ve itiyat kazandırarak yetiştirmektir...

Enstitülerin kurucu müdürlerinden biri olarak Soysal'ın köy enstitülerine yönelik eserleri ve görüşleri dikkate alınmadan köy enstitülerini objektif olarak anlamak güçtür. Onun eleştirilerinde de öznel bir çok değerlendirmeye rastlanabilir. Ancak köy enstitüleri konusunda araştırma yapanların, Soysal'ın eserlerini görmezlikten gelmesi veya onun köy enstitülerine yönelik görüş ve fikirlerine eleştirel bir yaklaşım sergileyerek kusursuz bir köy enstitüsü sistemini modelize etmesi, bilimsel anlayışla pek bağdaşmamaktadır. Türk eğitim tarihinde Soysal, köy enstitüsü sisteminin gelişim ve değişiminde önemli bir rol üstlenmiştir.

4. Köy Enstitüleri Tartışmalarındaki Yeri ve Köy Enstitülerinin Değişim Geçirdiği Dönemlerdeki Politik Etkisi

1946'da çok partili hayata geçildikten sonra köy enstitülerinde önemli değişikliklere gidilmiştir. Seçimlerden sonra Millî Eğitim Bakanı H. Âli Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İ. Hakkı Tonguç görevlerinden alınmış ve köy enstitüleri konusunda değişim isteklerine açık yöneticiler (Bakanlığa sırasıyla R. Şemsettin Sırer ve Tahsin Banguoğlu, İlköğretim Genel Müdürlüğüne ise Y. Kâzım Köni) iş başına getirilmiştir. Köy enstitüleri konusundaki tartışmalar, seçim öncesi her iki büyük parti (CHP ve DP) tarafından ciddiye alınmış ve köy enstitülerinin "düzeltilmesi", "iyileştirilmesi" ve "takviye" edilmesi yönünde yeni fikirler ileri sürülmüştür. Köy enstitülerine yönelik yeni fikir ve eleştirilerin temel dayanaklarından birisi, belki de en etkili eski bir köy enstitüsü müdürü olan Soysal'dır. Onun 1945'te yayınladığı "*İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri*" adlı kitabı, Cumhurbaşkanı İnönü'ye ulaşacak kadar geniş yankı yaratmıştır (Görüşme: Yalçın Soysal). Soysal, 1946'dan 1950'ye kadar da eski bir köy enstitüsü müdürü olarak artık Türkiye Büyük Millet Meclisindeydi. Bu süreçte köy enstitü-

◆ Selçuk Uygun

leri ile ilgili yeni düzenlemelerde O'nun otoritesi, hem TBMM üyelerinin hem de iş başında olan yöneticilerin üzerinde önemli bir etki oluşturmuştur.

1946-1950 yılları arasında köy enstitüleri üzerinde yapılan düzenlemeler, özellikle bazı enstitüleri öğretmen, yazar ve araştırmacılar tarafından enstitü felsefesinden uzaklaşma ve yozlaşma olarak görülmüştür (Uygun, 2007: 201). Ancak çok partili siyasi yaşama geçildikten sonra enstitülerdeki düzenlemelerin bir ihtiyaç olduğunu savunanlar da az değildir. Enstitülerdeki değişimin ihtiyaç olduğunu ileri süenlerin başlıca gerekçeleri şöyle sıralanabilir (Soysal, 1945; Gedikoğlu, 1971; Yiğit, 1992; Akyüz, 2007; Uygun, 2007):

- Uygulamada hem öğretmen, hem de ziraatçi veya sanatkâr yetiştirmenin mümkün olmayacağı anlaşılmıştır. Buradan yetişen öğretmen adayları kültür ve meslek bilgisi açısından eksik yetişmektedir.
- Tek parti döneminde açılan bu okulların sol eğilimli bireyler olarak yetiştiklerine ilişkin iddialar vardır.
- Öğrenciler, iş alanlarında fazla mesai harcamaktadırlar. Programları öğretmen yetiştirme yönünden zayıftır.
- Köy öğretmeni ve şehir öğretmeni ayrılığı oluşturulmuştur ve bu mesleğin saygınlığına gölge düşürmüştür.
- Öğretmenlerin kendi köylerine "başöğretmen" olarak atanması ve 20 yıl mecburi hizmete tabi tutulması rahatsızlık oluşturmuştur.

1940- 1946 yılları arasında köy enstitüleri uygulamalarında görüş ve önerileri dikkate alınmayan Soysal, 1946'da parlamentoya girerek köy enstitülerinin düzenlenmesi çalışmalarında aktif bir rol üstlenmiştir. Bu düzenleme çalışmalarında bir parlamenter olarak onun ne kadar etkili olduğu tartışılabilir. Ancak 1946 sonrası yapılan düzenlemeler ile onun düşünceleri arasındaki paralellik az çok bir fikir verebilir.

1946-1950 yılları arasında enstitülerde yapılan bazı değişiklikler şöyle sıralanabilir:

- Enstitülerin yönetici ve öğretmenlerinin kadrolarında önemli bir değişikliğe gidilmiştir. Buralara daha çok Gazi Terbiye Enstitüsü'nden mezun, enstitüleri öğretmenlerin anlatılarına göre milliyetçi (Uygun, 2007) öğretmenler atanmıştır.
- Enstitülerin yeni bir öğretim programı yapılmıştır (1947). 1947 programının en önemli özelliği, enstitülerin bir sanat okulu olmadığı gerekçesiyle hazırlanmış ve bu kurumları üretim amacından uzaklaştıracak şekilde tasarlanmış olmasıdır.
- Enstitü çıkışlı öğretmenlerin ve eğitimcilerin atanmasında yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Başöğretmenlikler, enstitüleri genç öğretmenlerden alınmış; birden fazla öğretmeni olan okullarda bu görev kıdemli olana verilmiştir. Öğretmenlerin ücretlerinde yeni düzenlemelere gidilmiştir.
- Yeni bir "Köy Enstitüleri Yönetmeliği" hazırlanmıştır (25.03.1947).
- Yüksek Köy Enstitüsü'nün yönetmeliği değiştirilmiş ve ardından bu kurum kapatılmıştır.
- 3803 ve 4274 sayılı köy enstitüleri kanunlarında önemli değişikliklere gidilmiş ve yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Türkoğlu'nun (2000: 551), Soysal'ın Türkiye Büyük Meclisi'ndeki etkileriyle ilgili değerlendirmeleri şöyledir: "Kızılçullu Müdürü Emin Soysal, Maraş bağımsız milletvekili olarak meclise girmiş, daha önceden de tanışıp anlaştığı Bakan Sirer'le bu konuda iyi bir ikili oluşturmuştu. (...) Mecliste Emin Soysal, Bakan olarak Sirer'e Enstitülerle ilgili soru yönelterek bir çok sav öne sürüyor, 'bu konuda ne yaptınız?' diyor, ondan yanıt istiyordu. 'Türk öğretmenin başka işleri bırakıp ne zaman yalnızca millî şuurun gelişmesine ağırlık vereceği, solculuk yuvası olan Yüksek Köy Enstitüsü'nün hala niçin kapatılmadığı?' gibi soruları bunlar. Enstitülerde dinsizliğin, ahlâksızlığın, solculuğun başını alıp gittiğini söylüyordu. Bu eleştiriler sırasında Emin Soysal, Yücel ve Tonguç'a o kadar olmayacak hücumlarda bulunuyordu ki kimi yandaşı milletvekilleri bile kişilik haklarına saldırmaması konusunda onu uyararak zorunda kalmıştı. Ama yeni Millî Eğitim Bakanı Sirer'in aradığı Meclis ortamı yaratılmıştı. Böylece yapmak istedikleri oylanmasa da onaylanmış oluyordu." Türkoğlu'nun bu değerlendirmeleri Soysal'ın enstitülerin değişim döneminde etkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ancak ona ilişkin atfedilen bazı sözlerin tartışmaya da açık olduğu unutulmamalıdır. Soysal (1945), köy enstitülerine karşı yönelttiği eleştirilerde amacının yıkıcı değil, bu kurumları geliştirmeye yönelik olduğunu belirtmiştir

Soysal'ın eleştirel kişiliği, köy enstitülerinin değişim geçirdiği dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) oturumlarında da karşımıza çıkmaktadır. O, enstitülerle ilgili Meclise verilen değişiklik önergelerinin ne tamamen yanında ne de tamamen karşısında olmuştur. O, enstitülerin geliştirilmesi veya iyileştirilmesi için doğru bildiğini açık bir şekilde dile getirmekten çekinmemiştir. Örneğin, 3803, 4274 ve 4459 sayılı Kanunların Köy Okulu, Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları ve Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesiyle ve bazı kanunların kaldırılmasıyla ilgili 5210 sayılı kanunun görüşmesinde TBMM'nde bir maddenin tartışılması sırasında şu görüşleri ileri sürmüştür (Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar II 2000: 132-138): "Muhterem arkadaşlar, komisyon kararına üç noktadan uymadığımı işaret ve imza etmiş bulunuyorum...." Bu yasanın görüşmesinde Soysal, köy okulu ve köy öğretmen evlerinin yapımının yalnız köylünün sırtına yüklenmesine karşı çıkmış ve konuşmasının devamında şunları söylemiştir: "Senelerden beri, köylüye tatbik ettiğimiz inşaat işleri, içtimai adalet yönünden Anayasamızın ruhuna aykırıdır. Bu işte tam içtimai adaleti tahakkuk ettirebilmemiz için bu şeyi, Millî Eğitim Bakanının getirdiği kanunun ruhunu şehir ve kasabalarımızda da tatbik etmek mevkîindeyiz."

Soysal'ın 1946-1950 yıllarında yapılan köy enstitüleri ile ilgili değişikliklerdeki etkisini daha iyi anlayıp yorumlamada, onun Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi ve İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri adlı kitapları önemli kaynaklardır. O bu kitaplarında açıkladığı görüşlerini köy enstitülerinin değişim geçirdiği dönemlerde yapılan Meclis ve komisyon tartışmalarında da dile getirmiştir (Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar, 2000). Örneğin bu görüşlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- Köy enstitüleri, öğrencilerin nitelikli öğretmen olabilmeleri için meslekî ve kültürel yönden gelişmelerini sağlayıcı nitelikte olmalıdır.
- Köy enstitüsü mezunları için 20 lira ücret ve 20 yıl mecburi hizmet rasyonel değildir.
- Köylerde başöğretmenliğin yalnız enstitü mezunu öğretmenlere tahsis edilmesi, öğretmenler arasında küskünlüğe ve haksızlığa neden olacaktır.
- Öğretmen köyde üretim işiyle uğraşmalıdır ancak bu uğraş onun geçim derdine düşüp mesleğini aksatmasına neden olmamalıdır.

◆ Selçuk Uygun

Bu tartışmalarda da görüldüğü gibi Soysal, hem köy enstitüleri sisteminin kuruluşunda hem de bu sisteme yöneltilen eleştiriler karşısında 1946-1950 yıllarında enstitüler üzerinde yapılan değişikliklerde önemli rol oynamıştır.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Soysal'ın, Türkiye'de öğretmen yetiştirme, köy okulu ve köy enstitülerine yönelik görüş ve uygulamalarıyla, 1930'ların ikinci yarısı ve 1940'lı yıllarda Türk eğitim tarihinde önemli rol üstlendiği görülmektedir. O'nun köy öğretmeni yetiştirme konusundaki düşünceleri, özgün kuramsal bir teori olmamakla birlikte, 1930'lu yılların ikinci yarısından itibaren uygulama boyutunda öncülüğünü yaptığı köye uygun öğretmen yetiştirme deneyiciliği özgündür. Ayrıca köy enstitüleri sistemi içerisinde beş yıl kurucu müdürlüğünü yaptığı Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün, enstitü modelinin geliştirilmesinde ayrı bir yeri vardır.

Soysal, 1937-1942 yılları arasında Kızılçullu Köy Enstitüsü modelinin geliştirilmesinde aktif bir rol üstlenmesine rağmen 1940'tan sonra köy enstitülerine yönelik düşüncelerini hayata geçirme noktasında engellerle karşılaşmış ve 1940'tan sonra açılan diğer enstitülerde etkili olamamıştır. O, köy enstitülerinde köyün ihtiyacına cevap verecek nitelikte "iş eğitimi" vasıtasıyla köycü öğretmenin yetiştirilmesini hedeflemiştir. "İş eğitimi", diğer köy enstitülerinde onun düşündüğü gibi uygulanmamış ve bu yüzden kültür ve meslek bilgisi yetersiz öğretmen yetiştiren bu kurumlara güven sarsılmıştır. Soysal'ın 1946 sonrası köy enstitülerinin düzenlenmesine yönelik çabaları, bu kurumlara güveni sağlamaya yöneliktir. O, bu süreçte bazı düzenlemelerde etkin rol oynasa da köy enstitüleri modeli işlevselliğini yitirmiştir.

Köy enstitüleri tartışmalarında, Soysal'ın eserleri bu kurumlara farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Köy enstitüleri üzerine yapılan tartışmalar henüz güncelliğini kaybetmemiştir. Türkiye'de, gelenekselin dışında farklı bir okul modeli arayışı sık rastlanan bir olay değildir. Türk eğitimini çağdaştırmaya çalışanlar, genelde Batıdaki gelişmeleri izlemenin veya kopya etmenin yeterli olacağını düşünmüştür. Ancak köy enstitüsü modeli bu süreçte istisnadır. Köy enstitüleri, ne Doğu Blokunda uygulanan üretim okulunun ne de Batı Blokunda uygulanan iş okulunun kopyasıdır. Köy enstitüsü modeli, Batı'daki çağdaş akımların izlerini taşımakla birlikte Türk eğitimciler tarafından geliştirilmiş bir okul sistemidir. Bu sistemin geliştirilmesinde ve değiştirilmesinde etkili bir isim olan Emin Soysal'ın köy enstitülerine yönelik görüş, tecrübe ve değerlendirmeleri yeni araştırmalara ışık tutacak niteliktedir.

Kaynakça

- Akyüz, Yahya (2007). **Türk Eğitim Tarihi (M. Ö. 1000-M. S. 2007)**. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Gedikoğlu, Şevket (1971). **Evreleri Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri**. Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Görüşme (2002, Haziran 3). *"Babam Emin Soysal"* (akt. . Y. Soysal, Görüşmecisi. S.Uygun). Ankara.
- KEÇEV (2000). **Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar (II Cilt)**. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- KEÇEV (2001). **Basında Köy Enstitüleri (II Cilt)**. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Kırby, Fay (1962). **Türkiye'de Köy Enstitüleri**. Ankara: İmece Yayınları.
- Soysal, Emin (1940 -1943). **Kızılçullu Köy Enstitüsü Sistemi I-II**.
- Soysal, Emin (1942). **Köy Enstitülerinin Tarihçesi ve Kızılçullu Köy Enstitüsü**. Bursa: Bursa Yeni Basımevi.
- Soysal, Emin (1945). **İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri**. Bursa: Uygun Basımevi.
- Soysal, Emin (1947, Ekim 31). *"Davam Adlı Bir Kitap Neşretmesi Münasebeti İle H. Âli Yücel'e Açık Mektup"*. **Tasvir Gazetesi**.
- Soysal, Emin (1967). *"Emin Soysal'ın Sicil Durumu" Özel Dosya Fotokopisi* (Oğlu Y. Soysal'dan temin edilmiştir).
- Tonguç, Emin (2001). **Bir Eğitim Devrimcisi İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi, Eylemi)**. Ankara: Güldikeni Yayınları.
- Tonguç, İ. Hakkı (1999). **Mektuplarla Köy Enstitüsü Yılları** (Hazır. E. Tonguç). Ankara: Güldikeni Yayınları.
- Tonguç, İ. Hakkı (1998). **Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy (ilk baskı 1939)**. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Türkoğlu, Pakize (2000). **Tonguç ve Enstitüleri**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uyar. Bahattin (2000). **Tonguç'un Öğretmenleri**. Ankara: Öğretmen Dünyası.
- Uygun, Selçuk (2002, Temmuz). *"Eğitmenlikten Öğretmenliğe"*. **Tarih ve Toplum Dergisi**.
- Uygun, Selçuk (2007). **Tanıkların Dilinden Bir Dönem Öğretmen Okulları (İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri)**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Uygun, Selçuk ve Diğerleri (2002). **Reform Pedagojisi Eğitim Bilimleri Okul Reformu Öğretmen Eğitimi ve Dr. Halil Fikret Kanad**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Yalman, A. Emin (1937, Sonkanun). *"Köye Işık Taşıyacak Köylüler..."* **Kültür Bakanlığı Dergisi**.
- Yiğit, Ali Ata (1992). **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

THE LIFE OF M. EMİN SOYSAL AND HIS POSITION IN THE HISTORY OF VILLAGE INSTITUTES

Selçuk UYGUN*

Abstract

The aim of this research is to discuss M. Emin Soysal's, who worked at important positions in the period of teacher educations were increased in variety in Turk Education History, life and his effects on Village Institutes' history. He was one of the first founder managers of the Village Institutes and, was a Member of Parliament in the Village Institutes changing period. Because of this, his position, in Village Institutes' history, is worth to research. In this research, the data, based on written resources, were discussed by historical method and evaluated. In research findings, it was found that Soysal had an important position on enlightening Village Institutes. It is understood that Soysal had different expression in discussions about Village Institutes. According to him, the Institutes aimed at training well-qualified teachers who were appropriate for village. But in the Institutes, where the students numbers and quotas increased in a short period, there was backed out of the thought of aimed at training well-qualified village teachers. His relative effect, on foundation of Village Institute, was limited with Kızılçullu Village Institute. However there was Soysal's political effect, as relatively, on the arrangements which about the Institute and were made after the years of 1946.

Key Words: M. Emin Soysal, teacher education, history of education, village institutes

* Asst. Prof. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences Çanakkale.